

Zeearend, flexibele vliegende deur

Chris van Deursen

Eind december 2002 werd er een Zeearend gemeld in de AW-duinen. Geen reden voor paniek, maar voor de waarnemers een leuke buitenskans, waar velen best jaloers op waren. En dan ineens hield vanaf midden februari een eerstejaars Zeearend residentie in Duin en Kruidberg. Heel wat uren zijn door velen vergeefs gependeed om deze toch bepaald niet kleine vogel te zien te krijgen. Het was leuk de juichende of gefrustreerde e-mails op Vogelnet Zuid-Kennemerland te lezen van geslaagde of gemiste waarnemingen. Of de vogel al dan niet een staartpen miste was een vast onderdeel van de e-mails. Ondergetekende had de stinkende mazzel, na een tip van Natuurmonumentenbeheerder Ruud Luntz, de arendachtige gier zeker tien minuten aan de grond (beter gezegd op glad ijs) waar te nemen.

Het Zuidervlak was op 19 februari de locatie van dat gebeuren. Er staat daar zegge en schrijve één klein dennetje, en aan de luwe kant daarvan zat redelijk beschut tegen de vlijmende oostenwind, een eerstejaars Zeearend. Twee Eksters, die opmerkelijk weinig ontzag voor deze toch robuuste, maar wel trage vogel oprachten, begonnen te pesten. Na een aantal minuten ging de vogel verzitten, maar dat hielp niet. Hij strekte de vleugels en zeilde laag over het bevroren water naar de zuidkant van het Zuidervlak. Op de fiets omgereden en de vogel beslopen. Larie natuurlijk, want de vogel had me snel in het oog. Omdat het midden op het ijs toch wel erg tochtte liep hij in een typische waggelpas naar de oever, waar hij weer een luwe plek vond en de kant op klom. Ondanks zijn grootte viel het niet eens mee de vogel langs de wand van een duintje terug te vinden.

Al eerder had ik de vogel gezien boven Elswout, toen hij de ronde deed door Zuid-Kennemerland. Op dezelfde dag zag Hans Groot zag hem in Haarlem-Noord, Piet van Vliet in Hoofddorp en Jan Wierda op de Tonnenblink in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Op 11 maart dreef de arend 8 minuten rond boven de vinkenbaan, waarbij zelfs uitsluitel kon worden verkregen over het al dan niet missen van een staartpen. Die was aanwezig!

Weinig naalden, veel hooibergen

Het zoeken naar een Zearend in zijn wintergebied levert soms een naald, maar vaker een hooiberg, op. Daarvoor spreken ook de waarnemingen van een eerstejaars in het Wormer- en Jisperveld en nog verder in noordelijk Noord-Holland in dezelfde periode. Uiteindelijk zijn enkele tientallen vleugelslagen voor de vogel gelijk aan het overbruggen van een kilometer afstand. Degenen die de vogel niet zagen, kunnen zich koesteren met de hoop dat de vogel volgend najaar en winter weer in onze buurt komt overwinteren. In het ons omringend buitenland en uit eigen land zijn verschillende vaste stekken van dezelfde (?) exemplaren bekend, waar jaarlijks wordt overwinterd. De kans op waarneming neemt bovendien nog steeds sterk toe. Definitieve vestiging in de lage landen is nog een kwestie van tijd, ook zonder inmenging van het WNF en haar uitzettings- of herintroductieplannen.

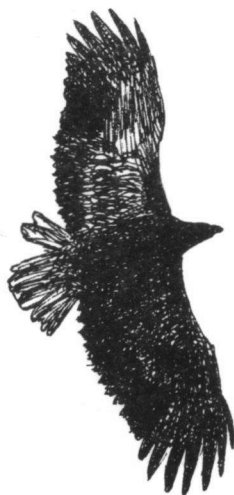
Al met al leveren waarnemingen door leden van de VWG het volgende beeld op. Na de eerste waarneming eind december 2002 werd de Zearend t/m 26 maart gezien. Meestal in Duin en Kruidberg en een enkele keer in de Kennemer- en Amsterdamse Waterleidingduinen, maar ook zo nu en dan in het poldergebied.

Positieve ontwikkeling voor Duitse wapenvogel

Een avondje Internetten is voldoende om 65 Internetpagina's vol Zearendgegevens door te spitten. Daarna is de slotsom duidelijk. Dat vestiging in Nederland een kwestie is van tijd, bewijst het huidige wél, na aanvankelijk veel historisch wee, van de Zearend bij onze oosterburen. Daarvandaan mag de introductie in Nederland worden verwacht. Na een dramatische afname van de Zearend in Duitsland, vooral door vervolging eind 19e eeuw, verliepen het populatieherstel en de herbezetting in twee fasen. Aanvankelijk was sprake van een langzame uitbreiding van de nog aanwezige populatie in Mecklenburg-Vorpommern en Brandenburg en van hervestiging in de eerste helft vorige eeuw in Saksen-Anhalt (1932), Saksen (1939) en Sleeswijk-Holstein (1947). Het broedbestand klapte in de jaren zestig en zeventig vrijwel geheel in door gebruik van pesticiden (DDT) en menselijke verstoring van nestplaatsen. Pas na verbod op het gebruik van DDT en gerichte beschermingsmaatregelen o.a. op de West-Duitse broedplaatsen van de Zearend begonnen de broedresultaten van de laatste broedparen begin jaren tachtig langzaam te verbeteren. Opmerkelijk genoeg werd dag en nachtbewaking van die laatste horsten vooral door Nederlanders uitgevoerd! Waarschijnlijk was die verbetering in West-Duitsland weer het gevolg van de propagandistische Seeadlerschutz in de DDR, waar zich na de Tweede Wereldoorlog een redelijke populatie kon handhaven. De populatieontwikkeling ging

vanaf de jaren negentig crescendo in beide Duitslanden en duurt nog voort.

De populatie is vitaal zoals uit cijfers blijkt. Het broedbestand in Mecklenburg-Vorpommern (100 in 1990, 174 in 2001) en Brandenburg (49 in 1990, 103 in 2001) kent een jaarlijkse gemiddelde toename van 6-7%. Aan de zuid- en westrand van het verspreidingsgebied, namelijk in Saksen (47 in 2001), Sleeswijk-Holstein (32) en Saksen-Anhalt (14), verlopen de curves in de bestandstoename duidelijker steiler met een jaarlijkse toename van gemiddeld 13%, terwijl in Nedersaksen (vestiging vanaf 1987 tot 10 broedparen in 2001) zelfs 21% wordt gehaald. Vorig jaar lag de westpunt van de Duitse verspreiding in Nedersaksen aan het Steinhudermeer. Dat grote merengebied ligt noordwest van Hannover op minder dan 200 km van onze oostgrens. Ik heb tijdens een bezoek in augustus 2002 daar vliegende vogels gezien, na informatie van een lokale vogelbeschermer. Opvallend is ook de vestiging van een broedpaar in het stedelijk gebied van Berlijn sinds 1999. Dat klinkt veel spannender dan het misschien is, want Berlijn is totaal wel zo groot als de provincie Gelderland en bezit redelijke grote groengebieden. Ook uit Finland worden broedgevallen in of bij stedelijke gebieden gemeld. Door de toenemende populatiedichtheid van de Duitse Zeearend valt het op dat de nieuwste vestigingen plaats vinden in "suboptimale" misschien wel marginale broedgebieden, bijvoorbeeld dicht bij menselijke vestigingen en nabij druk bereden autowegen.

Vliegende flexibele deur. Roy Slaterus.

In enkele Bundesländer wordt stagnatie in het broedresultaat en de reproductie opgemerkt, die kennelijk veroorzaakt wordt door fellere concurrentie naarmate het bestand de grenzen van de broedruimte overschrijdt. Veel uitwijkmogelijkheden zijn er in Duitsland ook al niet meer. Zo broedt ongeveer 40% van de Duitse Zeearenden in natuurrezervaten of Nationalparks. Vroeger was de intensieve houtkap, ook in het vroege voorjaar, oorzaak voor het verlaten van horsten, eieren en jongen. Thans broedt minstens 75% van alle paren in wettelijk beschermde "Horstschutzzonen", waarvoor een strikt toegangsverbod geldt, ook als dat particulier gebied betreft. Voor de middellange termijn moeten er voor geheel Duitsland en verschillende andere Europese landen (inter)nationale actieplannen komen om het blijvend overleven van de Zeearend te garanderen en een verdere uitbreiding naar nog niet bezette gebieden mogelijk te maken. Ook naar Nederland dus, want hervestigingen vanuit oostelijk naar westelijk Duitsland zijn uiterst snel gegaan. In een decennium is de opmars tot aan de voorportalen van Nederland gekomen.

Opmars buiten Duitsland

Ook in andere landen gaat het inmiddels voorspoedig met de Zeearend (zie tabel 1). Zo is Poolse populatie van 270 paar in 1995 toegenomen tot minstens 500 paar in 2001. Mogelijk was hier sprake van ondertelling. In Denemarken gaat het langzaam van 4 in 1995 naar 7 in 2000. In Oostenrijk broedde in 1991 één paar en in de Tsjechische republiek was de toename van 12 (1995) tot 25 (2002) spectaculair. In Noorwegen is het aantal broedpaar gestegen van 700-800 in 1968 tot ca. 1500 in 1995 (Hagemeijer & Blair, 1997). Bekhuis (2000) noemt een verdere stijging (van 1700 in 1995!) tot 1900-2200 in 2000. In Zweden gaat het iets trager want de populatie steeg daar van 200 (1995) naar 250. In Estland was sprake van een verdubbeling. Hetzelfde beeld in Litouwen.

Tabel 1. Aantalsontwikkeling in een aantal Europese landen. Bron: www.wwf.de/lebensraeume/feuchtgebiete/seeadlerschutz; Noorse aantallen (Bekhuis, 2000).

Land	1995	2000-2002
Noorwegen	> 1500	> 2000
Zweden	200	250
Denemarken	4	7
Estland	> 40	80
Litouwen	11	30
Polen	270	< 500
Tsjechië	12	25

Herkansing in Nederland

Met al die goede cijfers in noordwestelijk Europa kan het niet anders dan dat in de komende jaren ook Nederland (her)bevolkt wordt, ook al liggen de optimale broedbiotopen in ons land ogenschijnlijk niet voor het opscheppen. Dat Zeearenden zich aan kunnen passen heeft de jeugdige Zeearend van Zuid-Kennemerland wel bewezen. In een gebied dat het predikaat van Nationaal Park en stiltegebied heeft, maar aan beide kwalificaties ternauwernood kan voldoen, door zijn ligging aan de rand van de uitpuilende Randstad met het rap toenemende vliegverkeer van Schiphol, een winter doorbrengen is zowel een bewijs van aanpassingsvermogen van de Zeearend, als van de potentie van het natuurterrein.

Geraadpleegde literatuur

- Bekhuis, J., 2000. De Zeearend komt nader. *Het Vogeljaar* 48: 241-244.
- *Deutsche Jagdzeitschrift*, 1998-2002. Diverse korte artikelen en reacties.
- Hagemeyer, E.J.M. & Blair, M.J. (eds), 1997. *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*. T & AD Poyser, London.
- Mebs, T., 2002. *Greifvogel Europas*, 3. Auflage, Kosmos-Verlag Stuttgart.
- Seeadlerschutz Objekt, 2001/2002. *Jaarverslagen 2001/2002*, Seeadlerschutz Schleswig-Holstein E.V.

C. van Deursen, W.P. Speelmanlaan 8, 2111 WZ Aerdenhout